

O reformi naših direktnih davkov.

I.

Ako je državniku sploh držati se načela: „*Quieta non mo- vere*“, treba mu to zlasti gledé uravnave neposrednih davkov. Kajti po svojem bistvu težé ti davki po neki stalnosti. Zlasti ona davčna kategorija, katera se odmeri po prinosu (*Ertragssteuer*) označena je s tem, da davek skuša, kolikor mogoče spremeniti se v realno breme ter na ta način otresti se davčnega svojega značaja. Vzemimo na pr. poslopje, podvrženo hišnemu davku! Ako pride na prodaj, smatra previden kupec dotični davek navadno za hipoteko, on računa ž njim, on ga kapitalizuje ter zmanjša skupilo za glavnični znesek, primeren davčnemu bremenu. Da govorimo s *Schäfflejem*, davek se amortizuje v takem slučaju Vsled tega je davčno znižanje v enakih slučajih, koder se je posrečila amortizacija, nezasluženo darilo dotičnemu davkoplačevalcu, s kojim se oškodujejo ostali davkoplačevalci. Nečem dalje prodirati v znameniti ta davkoslovni problem, ali uže ta primer, kateri velja tudi nasprotno, kaže jasno, kako globoko sega davčna organizacija v gospodarsko življenje in kako pazno je postopati gledé sprememb davčne sisteme. Pred vsem o direktnem davku veljajo besede francoskega politika: „*Rajši slab a star davek, nego dober a nov!*“

Če se torej v naši državni polovici napenjamo uže trideset let, da predružačimo ustroj direktnih davkov, mora prepričanje o neumestnosti sedanjega davčnega organizma globoko pač ukoreninjeno biti pri vseh političnih strankah. To istino konštatoval je tudi finančni minister *Steinbach*, zahvaljujoč se članom permanentnega davčnega odseka koncem letošnjega poletnega njih posvetovanja. Pač se nazori o tem, s čemur je nadomestiti sedanje davke, križajo in nasprotujejo, ali gledé tega, da je ko-

renita reforma direktnega davka postala neizogibna in neodložljiva, strinjajo se ter morajo se strinjati vsi misleči politiki.

In zakaj?

Tù trčnemo ob načelno vprašanje, po katerem merilu razdeliti je davek, da se ugotovi zahtevam pravičnosti in priličnosti? Zmagovito je dandanes prodrli princip, naj se davek razdeli po plačilni zmožnosti posameznega davkoplačevalca. Mnogo je v svojem časi bilo ugovorov proti temu načelu. Jeden najznamenitejših nemških teoretikov, prof. E. Nasse, izjavil se je v svojem odzivu na vprašanja, stavljena po Eisenachskem shodu nemških narodnih ekonomov, še leta 1873. tako-le: „Die Steuer-*vertheilung nach der Steuerfähigkeit kann unseres Erachtens nicht als Richtungspunct bei der Umlegung öffentlicher Lasten dienen*“ (Die Personalbesteuerung, Gutachten auf Veranlassung der Eisenacher Versammlung, Leipzig 1873, pag. 3) — dandanes pa je teorija uže do dobrega ovrgla te pomisleke in tudi v praksi se na nje ne ozirajo več. Dokaz temu zlasti slovstvene razprave povodom najnovejše Miquelove davčne reforme na Pruskem. Znani nemški poslanec Enneccerus na pr. piše v ukovitem svojem spisu „Die Steuerreform in Staat und Gemeinde“ naravnost: „Die Bestimmung hat lediglich nach dem Massstabe der Leistungsfähigkeit des einzelnen Steuerpflichtigen zu erfolgen“ (pag. 16) in isto načelo se jasno proglašča v spomenici, s kojo je pruska vlada poslanski zbornici predložila one davčne načrte, kateri so baš te dni postali zakoni. Uradni ta spis formuluje sledeči davčni aksijom: „Ein den Anforderungen der Gerechtigkeit und Billigkeit entsprechendes System der directen Staatssteuern lässt sich nur auf der Grundlage der persönlichen Leistungsfähigkeit aufbauen.“ (Denkschrift zu den dem Landtage vorgelegten Entwürfen der Steuerreformgesetze, pag. 13).

Plačilna zmožnost se pa razodeva pred vsem v čistem dohodku dotičnega davkoplačevalca. Poleg absolutne višine teh dohodkov se je ozirati še na to okoliščino, ali dohodek izvira zgolj iz dela dotičnega prejemnika, ali se je rodil brez posebnega prizadevanja prejemnikovega iz raznega glavnicega premoženja ali pa sta sodelovala pri njegovem izviru oba fak-

torja: delo in kapital? Primerno je torej, da se onemu več davčnega bremena navali, kojemu prihajajo večji čisti dohodki, toda upoštevati je pri tem, ali je ta dohodek — da rabimo tehnični izraz — fundiran ali nefundiran, t. j. ali je nastal iz kapitala ali zaslužka, oziroma iz obeh teh virov? Konečno je uvaževati še osebne razmere zmanjšajoče davčno zmožnost posameznega davkoplačevalca. Naravno je, da pri isti višini in isti kakovosti čistih dohodkov davčna sila vendar ni ista, če je davkoplačevalec samec ali če je oče mnogostevilne rodbine itd.

To bi morala biti naravna podstava umnega direktnega davka, a kako je pri nas v Avstriji? Čistega dohodka prav za prav nikjer ne obdačimo, tudi ne pri uradnikih — marveč sistema naših direktnih davkov sestavljena je skoraj izključno iz davkov zadevajočih prinos iz posameznega vira dohodkov, iz zemljišč, poslopij, obrtnih podjetij itd. Pri zemljišnem davku ne zadeva se istiniti dohodek, ki ga je imel posestnik od svojega posestva, temveč ne gledé na to, ali je letina bila dobra ali slaba, ne oziraje se na tržne cene poljskih pridelkov ter na obremenjenje dotičnega zemljišča in gospodarski položaj njegovega lastnika odmeri se davek po čistem katastralnem prinosu, kateri se je izračunal kar povprek za dolgih 15 let. Hišno-najemninski davek, odmerjen po istiniti najemščini, bliža se sicer bolj obdačenju čistega dohodka iz poslopij, ali tudi pri njem se dejansko prezirajo dolgovi, s kojimi je hiša obremenjena. Kajti določba ces. patenta z dne 10. okt. 1849, št. 412. drž. zak., vsled katere sme dolžnik od plačanih obrestij pet odstotkov odtegniti upniku na račun davka (točka 6.), nima nikakoršnega praktičnega pomena; očitvidno je, da se je dolžnik nasproti prevladajočemu upniku posluževati ne more. Torej tudi pri hišni najemarini se lahko pripetí, da veliko poslopje navzlic velikemu kosmatemu prinosu vendar bore malo zaleže zadolženemu lastniku, davek pa je isti, kakor da bi dotična pola zemljiščne knjige bila povsem deviška. Prinos se obdači i tú, a ne istinita davčna zmožnost! In kaj porečemo o našem silno surovem pridobninskem in o ž njim zverženem dohodninskem davku? Prvi je popolnoma zastarel, rodil se je v finančnih stiskah l. 1812. ter nikakor ne zamore več slediti velikanskemu obrtnemu razvoju zadnjih 80 let. Kar se pa tiče

tako zvane dohodarine, je ona po vsej svoji sedanji uredbi zopet le obdačenje nekega več ali manj fiktivnega prinosa, nikakor pa ne pravega čistega dohodka. Nesrečni § 20. ces. pat. z dne 29. okt. 1849, št. 439. drž. zak., in izvršitev njegova dovedla sta našo davčno prakso do tega, da v premnogih slučajih dohodninski davek ne znači drugega nego tretjinsko priklado k pridobninskemu davku, logično protislovje, katero jasno kaže, da v naši državi dosihmal o istiniti personalni dohodarini niti govoriti ne moremo!

A kaj sledi iz tega? Baš ker se v naši davčni sistemi nahajajo le davki na prinos, kateri je pa po svojem bistvu različen od čistega dohodka, izginila je pri nas primernost davčne razdelitve. Gorjé onemu, pri katerem pravi dohodek močno zastaja za fiktivnim prinosom: davčno breme, naloženo mu po državi, ga zmelje in ugonobi! In zopet obratno, tisti, čegar pravi dohodek preseza vidni prinos, prenizko je obdačen, navzlic večji plačilni zmožnosti uživa dejansk davčni privilegij. Vsaj imamo v naši državi velike bogatine, razpolagajoče z imetjem, katero broji na milijone, in vendar jim tudi najpremetenejši davčni nadzornik blizu ne pride, vsled tega ne, ker s sedanjimi okornimi prinosnimi davki njihovih dohodkov ugrabiti ne more!

Navzlic jasnim tem nedostatnostim avstrijske davčne sisteme bi se pa vendar še dalo shajati, da ne bi bila davčna mera naših direktnih davkov tako neprimerno visoka. Davek je produkt državnega razvoja, in zgodovinski razvoj ni bil lahek v našem cesarstvu, po geografični legi in zgodovinski tradiciji razpostavljenem vsem vihram in nezgodam evropskega kontingenta. Smelo trdim, da izvzemši ogersko polovico in mlado Italijo prebivalstvo nikjer ne zdihuje pod davčno butaro, katera bi se dala prisposodbljati avstrijskim direktnim davkom. Nečem se spuščati v analogije, jedna sama primera bodi mi dovoljena! Oglejmo si sosedno kraljestvo Prusko in njegovo davčno mero! Pri taki primeri gre še uvaževati, da je ljudstvo povprek na Pruskem mnogo imovitejše nego pri nas in vendar, koliko manj zahteva tam država od svojih davkoplačevalcev! Od zemljišča plačevati je na Pruskem 9.57 % katastralnega prinosa, pri nas 22.7 %, od poslopij 4 %, oziroma 2 % vžitne vrednosti („Nutzungswerth“ v zmislu pruskega zakona z dne 21. maja 1861. l.)

pri nas po odtegnenih vzdrževalnih troških $26\frac{2}{3}$ % najemščine, oziroma 20 %, od obrtnih podjetij na Pruskem k večjemu 1 %, pri nas, ker treba pridobninskemu davku še prištevati dohodninski, mnogo večji odstotek. O zakoniti davčni meri, katera pri dohodarini znaša 5 % v rednem in ravno toliko v izrednem znesku, vsega skupaj torej 10 % kosmatega prinosa (izvzemši one davkopllačevalce, katerih davčna dolžnost 30 gld. ne presega in pri katerih se ekstraordinarij računa le z $\frac{7}{10}$ rednega zneska) — niti govoril ne bodem. Vsaj se ogromna ta davčna mera zahteva le od podjetij, katera so primorana, da javni račun polagajo o svojem poslovanji, torej v prvi vrsti od delniških društev. Ali tudi gledé privatnih davkopllačevalcev, podvrženih pridobnini in dohodarini presumeje finančna uprava, da znaša njih istinito davčno breme povprek 3858 %. (Motivenbericht zu 380 der Beilagen, XI. Session 1892, pag. 121. in dalje) Držimo se tega sigurno ne pretiranega računa, tudi iz njega je razvideti, da je pri nas obrtniku plačati skoraj štirikrat toliko kakor njegovemu tekmeču onstran črnobelih mejnikov!

Pa še nekaj drugega jemati je v poštev, in sicer baš pri pridobninskem in dohodninskem davku. Koliko ginljivih pretresujočih pritožeb bilo je slišati tekom zadnjih let o krutosti davčne uprave, o grabežljivosti davčnih nadzornikov! Po pravici jadikovali so prizadeti davkopllačevalci, da država prevelik delež zahteva iz njihovega zasebnega gospodarstva, preklinjali so nagajivega nadzornika, rotili svoje poslance, naj jih rešijo davčnega trinoga — in nihče pomislil ni, da je jasna beseda pravokrepnega zakona še mnogo hujša od najstrožje prakse ter da odmerjujoči organi formalnega zakona nikakor kršili niso! V zakonu in njegovi pretirani davčni meri tičí napaka! Zakon veleva, da mora davkopllačevalec, podvržen dohodninskemu davku državi odšteti skupaj 10% svojega dohodka, ne odštevši obrestij za dolgove, potrebnih odpisov itd., — kateri obrtnik zmore tako davčno breme, zlasti če pomislimo, da se breme skoraj podvoji po raznih deželnih, okrajnih in občinskih prikladah, naloženih na svoto državnega davka! Pri najboljši volji ni moč pomagati davkopllačevalcem, dokler i najkrutejša praksa zaostaja za suhoparno besedo postave. Avstrijska obrtnija uničena je — z malimi izjemami — v istem hipu, v kojem zaukaže finančni mi-

nister podrejenim svojim organom, doslovno izvajati zakon. In zastonj bi bila vsaka pritožba na upravno sodišče, kajti ono je vezano na zakon in dokler se ta ne prelomi, nedotakljiva je vršitev njegova. V tem nezdravem položaji smo, da moremo shajati z zakonom le vsled tega, ker se ne izvršuje, ker ga olajšuje in popravlja vsakdanja praksa. Ali ta korektiv se spreminja z dne do dne, zavisen je od premnogih različnih faktorjev — evidentno protislovje proti značaju pravne države, katero moramo vendar zahtevati vsi brez razločka!

In k vsemu temu še birokratični ustroj, kateri prevladuje v organizmu naših direktnih davkov in njihove priredbe in prisojitve! Res, da skušnje, ki smo jih imeli s cenilnimi komisijami zemljišnega davka, niso bile posebno vabljive. Znam tudi, da je vprašanje, ali davke prirediti birokratičnim ali komisijonalnim potom, vedno še kontroverzno v finančni vedi ter da je novodobno zakonodavstvo na pr. v Švici odločilo se za bolj birokratični način — navzlic vsemu temu smatram sedanji ustroj zlasti pridobninskega in dohodninskega davka, pri kojem je davkoplačevalec z zvezanimi rokami izroččen „à la merci“ vsemogočnega davčnega nadzornika, za veliko nedostatnost. Finančnega ministerstva ukaz z dne 13. nov. 1850, št. 445. drž. zak., tolmačil je § 25. ces. patenta o dohodninskem davku tako, da so tako zvani „zaupni možje“ — večjidel pravi lucus a non lucendo — postali slepe marijonete v oblastnih rokah davčne gosposke. Davkoplačevalec besede nima pri davčni priredbi in razdelitvi, pod temi razmerami trpi davčna moralnost, na mesto pravičnosti in primernosti stopila je samovoljnost z jedne, neodkritost in pohuljenost z druge strani!

Sklenimo torej bilanco sedanjega zakonodavnega položaja! Naši direktni davki urejeni so tako, da prezirajo istinito merilo davčne razdelitve, dejansko plačilno zmožnost posameznih davkoplačevalcev. Oklenivši se golega prinosa preobremenjajo jedno kategorijo cenzitov, dočim se jim uteguje druga, do katere ne morejo. Previsoka davčna mera sili davkoplačevalca, da prikriva svojo davčno silo, davčna moralnost zanemarjena je v naši državi, in ravno najvestnejši in najrazsodnejši davčni organi postopajo vedoma proti zakonu, baš ker le predobro čutijo, da so taki zakoni povsem neizvršni. Sistema, skozi in skozi marastična,

gnjila ter tem bolj škodljiva, ker se na to strohnelo podstavo naslanja poleg državnega tudi gospodarstvo vseh avtonomnih korporacij: dežel in okrajev, občin in trgovinskih zbornic!

A kaj sledi iz teh premis? Po mojem mnenji neizogibna nujna potreba, da korenito predrugačimo uravnavo direktnih davkov ter ž njimi vred državno in avtonomno gospodarstvo. Tega prepričanja mora prešinjen biti v prvi vrsti oni, kojemu je narodna volja izročila čast, da v javnih zastopih brani koristi in pravice prebivalstva. Slab poslanec, kateri se te dolžnosti ne zaveda ali kateri z malodušnim jadikovanjem dragoceni čas trati, mesto da bi se poprijel prepotrebnega dela!

In prilika za tako delavnost ponuja se baš sedaj Finančni minister izročil je uže pred poldrugim letom poslanski zbornici obširne načrte novih davčnih zakonov. Zbornica odstopila jih je v pretres davčnemu odseku, kateri je bil letos proglašen permanentnim. Skušal bodem, povedati svoje mnenje o vladnih predlogah ter o dosedanjih ukrepih davčnega odseka in njegovih pododsekov. Predstoječe vrstice, namenjene sedanjemu položaju, prolog naj bodejo kasnejšim izpeljavam, kajti kdor hoče pravilno ocenjati novo predložene zakonske načrte, ozirati se mora pred vsem na pravni položaj, ustvarjen po obstoječih zakonih ter na posledice, iz njih izvirajoče!

(Dalje prihodnjič.)

Fr. Šuklje.

O naravstvenej obvezanosti.

Piše dr. Janko Pajk.

VI.

Človeška svoboda nagib k obvezanosti.

(Konec.)

Iz rečenega sledí, da si z naravstveno svobodo nimamo misliti drugega nego samodoločbo volje po zakonih prirode, kateri so tudi zakoni človeškega duha. To samod-